

ROCZ NIK LA BUS KI

39

NOWE TENDENCJE W BADANIACH
SPOŁECZNYCH

ROCZNIK LUBUSKI

LUBUSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE

**ROCZNIK
LUBUSKI**
Tom 39, część 1

**NOWE TENDENCJE
W BADANIACH SPOŁECZNYCH**

Pod redakcją
Doroty Bazuń
Mariusza Kwiatkowskiego

Zielona Góra 2013

REDAKTOR NACZELNY

Bogdan Idzikowski

ZASTĘPCA REDAKTORA NACZELNEGO/REDAKTOR JĘZYKOWY

Ewa Narkiewicz-Niedbałec

SEKRETARZ/REDAKTOR STATYSTYCZNY

Edyta Mianowska

RADA NAUKOWA

Klaus Boehnke, Mirosław Chałubiński, Marian Eckert,
Żyvia Leszkowicz-Baczyńska, Leszek Gołdyka,
Edward Hajduk, Zbigniew Izdebski, Krystyna Janicka,
Tomasz Jaworski, Barbara Kołodziejska, Zbigniew Kurcz, Jan Kurowicki,
Janusz Mucha, Hans-Peter Müller, Kazimierz M. Słomczyński,
Wojciech Strzyżewski, Andrzej Toczewski, Zdzisław Wołk.

RECENZENCI

Lista recenzentów dostępna na www.ltn.uz.zgora.pl/rocznik_lubuski.php

REDAKCJA WYDAWNICZA

Aldona Reich

SKŁAD KOMPUTEROWY

Gracjan Głowacki

PROJEKT OKŁADKI

Witold Michorzewski

ISSN 0485-3083

Pierwotną wersją czasopisma jest wersja papierowa.
Artykuły Rocznika są indeksowane w bazie CEJSH.

Wydanie publikacji dofinansowane przez:
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
Miasto Zielona Góra
Uniwersytet Zielonogórski.

© Copyright by Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra 2013

Druk: „Rob-Graf” Studio Graficzno-Wydawnicze, Zielona Góra

SPIS TREŚCI

Przedmowa	7
Wstęp	13
MARIA ZIELIŃSKA (Bez)użyteczność badań społecznych. Kilka uwag o socjologii stosowanej	15
JOANNA BIELECKA-PRUS Paradygmat partycypacyjny w naukach społecznych. Wykorzystywanie danych wytworzonych przez badanych w analizie jakościowej	29
NADJA MESSERSCHMIDT Minority policy and sociology in Germany and Poland in the Interwar Period	53
EWA NARKIEWICZ-NIEDBALEC Uczestnictwo studentów Uniwersytetu Zielonogórskiego w kulturze. Komunikat z badań	71
EWA BOCHNO W sieci – czy, po co i jakiej? Relacje w grupach studenckich – komunikat z badań	87
MATEUSZ MARCINIAK Opanowani syndromem konsumpcyjnym? Testowanie koncepcji Zygmunta Baumana – komunikat z badań	101
IRENEUSZ BOCHNO Migracja zarobkowa – problem społeczny czy indywidualny? Propozycja analizy porównawczej	115
ALEXANDRA GHEONDEA-ELADI Volunteering and social context: a case study of Romania	127
JOANNA FRĄTCZAK-MÜLLER Sektor gospodarki społecznej w województwie lubuskim. Stan i perspektywy rozwoju	155
MARIUSZ KWIATKOWSKI Gospodarka społeczna a sytuacja współczesnej młodzieży. Zarys koncepcji	171
JAROSŁAW HERMASZEWSKI Analiza porównawcza wskaźników oceny sytuacji finansowej gmin. Koncepcja i zastosowanie	183

DOROTA BAZUŃ

Po co tak się męczyć? Czynniki motywujące do aktywności
w klubach fitness 197

ANNA PŁAWIAK-MOWNA

Spółeczna percepcja badań doświadczalnych z udziałem pacjentów.
Komunikat z badań dotyczących oddziaływania pola
elektromagnetycznego na stymulator serca 213

PIOTR MAŁCZYŃSKI

Czar hebanowych kształtów. Ciało pornograficzne w kontekście
pornografii międzyrasowej 227

AGATA HAJDA

„Ciężarówka” czy „kobieta w stanie błogosławionym”? Prezentacja
współczesnych sposobów postrzegania ciał kobiet spodziewających
się potomstwa 237

PRZEDMOWA

Kolejny numer „Rocznika Lubuskiego” oddawany do rąk Czytelnika dedykujemy **Panu Profesorowi Kazimierzowi M. Słomczyńskiemu i Pani Profesor Krystynie Janickiej**, osobom niezwykle oddanym zielonogórskiemu środowisku socjologicznemu; osobom, których wkład w rozwój Instytutu Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego jest nie do przecenienia. W ten sposób chcielibyśmy podziękować za dziesięć lat współpracy, za możliwość korzystania z Ich wiedzy i doświadczenia, za naukowe dyskusje, za pomoc, na którą zawsze mogli liczyć tak pracownicy Instytutu, jak i studenci.

Profesor Kazimierz M. Słomczyński jest wybitnym polskim socjologiem, którego dorobek naukowy jest znany na całym świecie. Zajmuje się przede wszystkim problematyką nierówności społecznych, badaniami porównawczymi i metodologią nauk społecznych. Prowadzone przez niego badania długofalowe i międzynarodowe przyczyniły się do zrozumienia związków między strukturą społeczną a osobowością w różnych systemach społecznych. Badania te stworzyły ważny wzorzec badań empirycznych w socjologii polskiej, wprowadziły obowiązujące procedury postępowania badawczego i utrwaliły jego wysoką pozycję w środowisku socjologicznym.

Profesor Słomczyński rozpoczął swoją pracę jako asystent w 1965 roku w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego; kolejne stopnie naukowe zdobywał na Uniwersytecie Warszawskim (doktorat w 1971, habilitację w 1981 roku), gdzie był zatrudniony do 1993 roku, zanim związał się zawodowo z Ohio State University (USA). W 1995 roku uzyskał tytuł profesora w zakresie socjologii. Wykładał na zagranicznych uczelniach jako visiting professor (między innymi w Tokyo University, Osaka University, National Institute of Mental Health, Bethesda, Maryland). Prowadził również wykłady w Wielkiej Brytanii, Japonii, Chinach. Od 1989 roku związany jest z Ohio State University w Columbus w USA. Od 1992 roku pełni funkcję kierownika Zespołu Porównawczych Analiz Nierówności Społecznych w Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk. Od 2009 roku jest dyrektorem Cross-National Studies: Interdisciplinary Research and Training Program (CONSIRT) – projektu Polskiej Akademii Nauk i Ohio State University.

Profesor Słomczyński zapraszany jest do ośrodków naukowych na całym świecie w charakterze referenta na sympozjach i konferencjach. Był i jest

zapraszany do Rad Naukowych, Programowych i Organizacyjnych wielu prestiżowych, międzynarodowych konferencji. Między innymi był członkiem Rady Programowej XIII Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego, zorganizowanego w 2007 w Zielonej Górze.

Dorobek naukowy Profesora obejmuje ogółem kilkaset publikacji, w tym monografie, prace zbiorowe, podręczniki. Są to m.in. artykuły w *Polish Sociological Review*, *International Journal of Sociology*, *Party Politics*, *Electoral Studies*, *American Sociological Review*, *Social Psychology Quarterly*, *Comparative Politics*. Ostatnio wydane przez Niego (we współautorstwie z wybitnymi socjologami) książki to: *Tożsamość, Zaufanie, Integracja: Polska i Europa* (2012), *National and European? Polish Political Elite in Comparative Perspective* (2010), *Sociological Tools Measuring Occupations: New Classification and Scales* (2009), *Continuity and Change in Social Life: Structural and Psychological Adjustment in Poland* (2007), *Kariera i Sukces: Analizy Socjologiczne* (2007). Profesor Słomczyński przez wiele lat otrzymywał granty ministerialne na badania naukowe. Narodowe Centrum Nauki w 2012 roku przyznało Panu Profesorowi i Jego Zespołowi wysoko finansowany grant Maestro na Polski Survey Panelowy (POLPAN 1988-2013), który jest unikalnym, jedynym tej rangi projektem realizowanym na świecie. Profesor Kazimierz Słomczyński jest aktywnym członkiem polskich i międzynarodowych towarzystw naukowych, m.in. Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, International Sociological Association, European Sociological Association. Posiada tytuł International Affiliate of the Stanford Center for Study Poverty and Inequality. Jest członkiem Rad Wydawniczych wiodących czasopism naukowych i serii wydawniczych min: *International Journal of Sociology*; *ASK. Społeczeństwo. Badania. Metody*; *Studia Socjologiczne* a także serii wydawniczych takich jak na przykład *Transgraniczność w perspektywie socjologicznej. Seria Monograficzna*.

W 1999 roku otrzymał prestiżową nagrodę im. Stefana Nowaka, a w 2008 Nagrodę Joan N. Huber – które przyznawane są za wybitne osiągnięcia w dziedzinie socjologii. Wychował kilka pokoleń socjologów, wypromował 30 doktorantów i nadal prowadzi seminaria doktoranckie; wielu z jego doktorantów uzyskało tytuł profesora i zajmuje wysokie pozycje naukowe w Polsce i na świecie. Był recenzentem w kilkudziesięciu przewodach doktorskich i kilkunastu przewodach habilitacyjnych, zasiada w Radach Naukowych, jest konsultantem naukowym projektów badawczych.

Od 2004 roku związał się zawodowo z Instytutem Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego, co znacząco przyczyniło się do zdynamizowania tego ośrodka. Profesor Słomczyński pełni funkcję kierownika Zakładu Metodologii Socjologii i rolę stałego konsultanta metodologicznego projektów

badawczych przygotowywanych w Instytucie Socjologii. Posiada duże zasługi w kształceniu kadry naukowej Instytutu. Pod Jego kierunkiem powstały trzy prace doktorskie absolwentów socjologii zielonogórskiej; Jego doktoranci otrzymywali nagrody. Jest konsultantem rozpraw habilitacyjnych. Integruje studentów i pracowników naukowych środowiska lokalnego z naukowcami ze środowiska ogólnopolskiego i zagranicznego. Doktoranci i inni młodzi adepci socjologii uczestniczą w Szkołach Letnich, organizowanych przez Niego w Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk. Profesor posiada znaczący wkład w powstanie Lubuskiego Ośrodka Badań Społecznych (LOBS) oraz w przygotowanie i przeprowadzenie cyklicznego Lubuskiego Sondażu Społecznego. Profesor prowadzi zajęcia dydaktyczne na trzech poziomach: licencjackim, magisterskim i doktorskim. Realizuje autorski program e-learning w języku angielskim dla studentów socjologii pt. *Social Stratification*. Prowadzi stałe seminaria naukowe i wykłady dla pracowników Instytutu Socjologii, poświęcone najnowszym badaniom socjologicznym i przemianom struktury społecznej. Na uwagę zasługuje monografia pod redakcją Profesora, wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN w 2007 roku *Kariera i Sukces: Analizy Socjologiczne*, w której znalazły się artykuły zielonogórskich i warszawskich socjologów.

Pani dr hab. Krystyna Janicka, prof. UZ jest wybitnym socjologiem o międzynarodowej renomie. Jej prawie 50-letnia (od 1966) roku kariera zawodowa od początku związana była z nauką, począwszy od stanowiska asystenta w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego do stanowiska docenta w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN. W kadencji 2003-2006 pełniła i obecnie (2011-2014) pełni funkcję Wiceprzewodniczącej Rady Naukowej IFiS PAN.

Główne obszary zainteresowań naukowych Profesor Janickiej to ruchliwość międzypokoleniowa, percepcja społecznych nierówności, rola płci w procesie stratyfikacji społecznej, strukturalne uwarunkowania deprywacji materialnej, społeczne konsekwencje sytuacji pracy, zmiany struktury społecznej, przeobrażenia sytuacji pracy, podziały i konflikty społeczne.

Odbýwała staże naukowe w tak uznanych ośrodkach jak: Ecole des Hautes Etudes en Science Sociale, Paryż; Nuffield College, Oxford; Instytut Socjologii Węgierskiej Akademii Nauk; Bułgarska Akademia Nauk; Szwedzka Akademia Historii, Literatury i Antyku. Była profesorem wizytującym w The Johns Hopkins University, Baltimore, USA. W Instytucie Filozofii i Socjologii PAN od wielu lat jest członkiem i zastępcą kierownika w Zespole Porównawczych Analiz Nierówności Społecznych (którego kierownikiem jest Prof. K. M. Słomczyński).

Profesor Krystyna Janicka jest niezwykle aktywnym członkiem wielu stowarzyszeń naukowych, Komitetów Naukowych; zajmowała i nadal zajmuje wysokie funkcje w prestiżowych organizacjach społecznych; pełniła rolę eksperta i doradcy. Należy tu wymienić m.in. takie funkcje, jak: Przewodnicząca Komisji Rewizyjnej przy Zarządzie Głównym PTS, Członek Prezydium i Sekretarz Zarządu Głównego PTS, członek Międzynarodowego Towarzystwa Socjologicznego (ISA), ekspert Organizacji Badania Opinii i Rynku (OFBOR); ds. Badań Społecznych w Urzędzie Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK); członek Komitetu Narodowego ds. Współpracy z Międzynarodowym Stowarzyszeniem Socjologicznym /ISA/, wiceprzewodnicząca Rady Programowej i członek Komitetu Organizacyjnego XIII Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego w Zielonej Górze (wrzesień 2007), przewodnicząca Jury Nagrody Polskiego Towarzystwa Socjologicznego (PTS) im. S. Ossowskiego.

Dorobek naukowy profesor Krystyny Janickiej obejmuje ponad sto publikacji, w tym monografie, prace zbiorowe, prace redakcyjne, artykuły w renomowanych czasopismach polskich i zagranicznych, by wymienić tylko niektóre z ostatnich kilku lat: (1) *Sytuacja pracy a struktura społeczna. W poszukiwaniu nowego wymiaru pozycji społeczno-zawodowej*, IFiS Publishers, Warszawa 1998; (2) *Dynamics of Social Conflict Perception: Dimensions and Relations*, [w:] Kazimierz M. Słomczyński (red.), *Social Structure: Changes and Linkages. The Advanced Phase of the Post-Communist Transition in Poland*, IFiS Publishers, Warszawa 2002; (3) *Social Conflicts in the Social structure: Changes in Popular Beliefs over Time*, [w:] Kazimierz M. Słomczyński (red.), *Social Patterns of Being Political. The Initial Phase of the Post-Communist Transition in Poland*, IFiS Publishers, Warszawa 2000; (4) *Deprivation of Basic Needs and Social Inequality*, „International Journal of Sociology” 32; (5) *Percepcja konfliktów społecznych w latach 1988-1998: analiza panelowa*, [w:] E. Narkiewicz-Niedbałec, E. Hajduk, B. Idzikowski (red.), *Człowiek i społeczeństwo w perspektywie zmiany społecznej. Polskie i niemieckie badania podłużne (Longitudinal study)*, Uniwersytet Zielonogórski; (6) *Die Perzeption der Konfliktanfalligkeit der sozialen Struktur – eine dynamische Analyse*, [w:] E. Hajduk, H. Merken (red.), *Langsschnittuntersuchungen in den Sozialwissenschaften*, Berlin-Zielona Góra, Uniwersytet Zielonogórski; (7) *Deprywacja materialna w ujęciu terytorialnym: perspektywa pogranicza*, [w:] M. Zelińska (red.), *Transgraniczność w perspektywie socjologicznej. Teorie, studia, interpretacje*, Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra 2003, Tom I. Profesor Krystyna Janicka jest również autorką artykułów w uznanych, polskich i zagranicznych, czasopismach naukowych.

Profesor Krystyna Janicka jest wysoko cenionym przez studentów dydaktykiem. Prowadziła wykłady i ćwiczenia z zakresu struktury społecznej i socjologii ogólnej na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym Uniwersytetu Łódzkiego.

Od 2005 roku związana jest zawodowo z Instytutem Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego. Pracując w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego i pełniąc funkcję kierownika Zakładu Socjologii Ogólnej przyczyniła się do znacznego rozwoju naukowego tego ośrodka. Posiada duże zasługi w kształceniu kadry naukowej. Była aktywnym członkiem zespołów badawczych, służąc swoim doświadczeniem i wiedzą. Pełniła rolę konsultanta naukowego wszystkich projektów badawczych realizowanych przez pracowników Instytutu Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego. Prowadziła wysoko oceniane przez studentów seminaria magisterskie i proseminaria socjologiczne w zakresie problematyki przemian struktury społecznej, uwarunkowań nierówności społecznych, ich potocznej percepcji i dynamiki szeroko rozumianej sytuacji pracy. Jest promotorem wielu prac magisterskich i doktorskich. Ponadto jest członkiem Rad Wydawniczych, recenzentem w przewodach doktorskich i habilitacyjnych. Wielokrotnie przewodniczyła komisjom ds. przewodów doktorskich i habilitacyjnych.

Zamieszczone powyżej informacje o dorobku naukowym, dydaktycznym i organizacyjnym Profesora Kazimierza M. Słomczyńskiego i Profesor Krystyny Janickiej nie oddają całokształtu Ich działalności na rzecz nauki polskiej. To, że związali swoją karierę naukową z Instytutem Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego było dla naszego środowiska wielkim zaszczytem, a dedykowanie Im niniejszego tomu „Rocznika Lubuskiego” jest jedynie skromnym podziękowaniem za wszystko, czego dokonali, pracując na rzecz zielonogórskiej socjologii.

Dziękuję w imieniu wszystkich pracowników i studentów Instytutu Socjologii.

Prof. Maria Zielińska, Dyrektor Instytutu Socjologii UZ

WSTĘP

Celem publikacji jest prezentacja nowych tendencji badawczych w naukach społecznych. Zebrane w tomie artykuły w znakomitej większości stanowią doniesienia z badań. Obrazują one nowe poszukiwania i rozwiązania teoretyczne, tematyczne i metodologiczne. Omawiane badania dotyczą różnorodnych zagadnień, przede wszystkim z zakresu socjologii, część z nich ma charakter interdyscyplinarny.

Pierwsze trzy artykuły dotyczą zagadnień teoretyczno-metodologicznych. Maria Zielińska podejmuje krytyczną refleksję na temat praktycznego wykorzystania dorobku nauk społecznych, a także wskazuje możliwe kierunki rozwoju socjologii stosowanej z uwzględnieniem zmian na rynku edukacyjnym i rynku pracy. Joanna Bielecka-Prus omawia główne założenia metodologiczne badań partycypacyjnych, a także wady i zalety tej metody badawczej. Natomiast Nadja Messerschmidt porównuje polską i niemiecką socjologię okresu międzywojennego, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki mniejszości narodowych.

Kolejne teksty (Ewy Narkiewicz-Niedbalec, Ewy Bochno, Mateusza Marciniaka i Ireneusza Bochno) stanowią doniesienia z badań dotyczących głównie młodzieży. Znajdziemy tutaj zarówno próby nowych interpretacji wcześniej badanych zjawisk (np. analiza sieciowa relacji w grupach studenckich), jak i próby empirycznego testowania wybranych koncepcji teoretycznych (np. Zygmunta Baumana teoria konsumpcjonizmu).

Na trzecią część zamieszczonych w zbiorze tekstów składają się artykuły dotyczące aktywności obywatelskiej i gospodarczej. Dwa z nich opisują względnie nowe zjawisko, jakim jest w Polsce sektor gospodarki społecznej. Joanna Frątczak-Müller diagnozuje stan tego sektora w województwie lubuskim, natomiast Mariusz Kwiatkowski prezentuje koncepcję powiązania problematyki ekonomii społecznej z zagadnieniem sytuacji współczesnej młodzieży. Alexandra Gheondea-Eladi analizuje zjawisko wolontariatu w Rumunii w ujęciu porównawczym. Jarosław Hermaszewski proponuje nowe podejście do badania sytuacji finansowej gmin i stosuje autorską koncepcję do analizy wybranych gmin w województwie lubuskim.

Ostatnia część zbioru zawiera cztery artykuły mieszczące się w szeroko rozumianej socjologii ciała (Autorzy: Dorota Bazuń, Anna Pławiak-Mowna,

Piotr Małczyński, Agnieszka Hajda). Każdy z zamieszczonych tutaj tekstów dotyczy nowej problematyki badawczej (aktywność w klubach fitness, postrzeganie ciał kobiet ciężarnych, badania doświadczalne z udziałem pacjentów, pornografia międzyrasowa).

Czytelnik otrzymuje więc zbiór zróżnicowany pod względem tematyki, koncepcji teoretycznych i podejść metodologicznych pełniący potrójne zadanie. Po pierwsze, ma być źródłem nowych danych wskazujących na kierunki zmian społecznych głównie w naszym kraju i regionie. Po drugie, ma pokazać nowe sposoby badania rzeczywistości społecznej (np. badania partycypacyjne, analiza sieciowa). Po trzecie, ma stanowić zachętę do wkraczania na nowe pola tematyczne. Wyrażając nadzieję na spełnienie tych zadań, dziękujemy wszystkim Autorom i Recenzentom za udział we wspólnym przedsięwzięciu. Szczególnie dziękujemy profesor Marii Zielińskiej za zaangażowanie w powstanie tego tomu.

Dorota Bazuń
Mariusz Kwiatkowski